

УДК 330.341.1

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ****В. П. ДОЛИНСЬКИЙ д.е.н., К. М. ХАУСТОВА**

Розглядається зміст понять інновація та інноваційна діяльність, аналізується сучасний стан інноваційної активності промислових підприємств України, визначаються основні проблеми інноваційного розвитку вітчизняної промисловості в сучасних умовах та загальні напрямки їх розв'язання.

Запровадження ринкових відносин в Україні гостро висвітлює загальну для перехідних економік проблему – науково-технічне і технологічне відставання від індустріально розвинутих країн. Аналіз світової практики показує, що пряма підтримка державою рівня та інтенсивності інноваційних процесів в економіці розглядається, як вирішальна умова й структурної перебудови. Саме вона, головним чином, приносить конкретні результати у вигляді досягнення і підтримки стабільних темпів економічного росту. Що стосується окремих підприємств, можна стверджувати, що інновації є необхідною умовою підвищення якості та конкурентоспроможності продукції на ринку.

Проблеми інновацій та інноваційної діяльності промислових підприємств України розглядають ряд вітчизняних вчених, зокрема, Абібулаєв М.В., Александрова В., Семиноженко В., Андрощук Г., Бондаренко А.В. та інші. Основна увага вітчизняних вчених присвячена механізму фінансування інноваційних процесів в Україні та методології впровадження і управління інноваціями на підприємствах. Зарубіжні вчені Х. Фрімен, Д. Дойл, Д. Белл, Б. Твіст та інші зробили значний внесок у розробку інноваційної теорії та методології управління інноваціями, які використовуються на підприємствах більшості розвинених країн. Позитивно оцінюючи наукові результати проблем управління інноваційними процесами, слід одночасно відзначити, що в наш час на більшості українських підприємств спостерігається досить негативна ситуація стосовно технологічних змін та інноваційної активності, багато питань організаційного, правового, фінансового, інформаційного забезпечення та економічного стимулювання інноваційної діяльності ще не розв'язані.

Постановка задачі

Метою статті є визначення сутності інновації та інноваційної діяльності, аналіз сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств України та проблем, які перешкоджають ефективному інноваційному розвитку вітчизняної промисловості.

Результати та їх обговорення

Ринкова економіка і сучасний науково-технологічний прогрес в усіх сферах виробничої та невиробничої діяльності суспільства докорінно змінюють соціальні, економічні, техніко-технологічні, організаційні та екологічні умови цього процесу, з одного боку, і визначають зрештою стабільність, конкурентоспроможність та ефективність національної економіки, життєвий рівень населення країни, його соціальне й духовне обличчя, з іншого. Прискорений економічний розвиток, структурні, техніко-технологічні та організаційно-економічні зміни, які відбуваються у виробничій діяльності, є наслідком не стільки глобалізаційних процесів, скільки результатом реалізації науково-технічних та інноваційних розробок, що уособлюють у собі новітні знання в усіх галузях науки. В цих умовах роль і значення науково-технологічного потенціалу держави, його цілеспрямованого й ефективного розвитку та всебічного удосконалення організації і системи управління науково-дослідною діяльністю невинно посилюються. Адже тільки на основі цілеспрямованого використання досягнень науково-технологічного процесу та інноваційних розробок можна забезпечити стабільний і конкурентний розвиток національної економіки, прогресивні структурні, техніко-технологічні та організаційні зміни в ній, а також переведення її на модель сталого, екологічно безпечного і соціально спрямованого функціонування у довгостроковій перспективі [3].

Як у вітчизняній, так і світовій літературі властива багатогранність поглядів на сутність поняття “ інновація “. Незважаючи на значне накопичення емпіричних та теоретичних концепцій, іще відсутня узагальнююча теорія з інноватики, існують розбіжності з ряду важливих методологічних питань, тлумачення основних категорій, про що свідчить спеціальна література.

На думку відомого американського вченого в галузі управління наукою і технологією Б. Твісса, нововведення – це процес у якому винахід або ідея набувають економічного змісту: “Це єдиний у своєму роді процес, що об’єднує науку, техніку, економіку і управління. Він полягає в одержанні новизни і триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи комплекс відносин, виробництво, обмін і споживання”[4].

Відповідно до міжнародних стандартів, прийнятих в Осло в 1992р., “Інновація” визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг [5].

Під інноваційною діяльністю розуміється діяльність колективу, спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах.

У ринкових умовах інновації охоплюють всю економіку, включаючи продуктивні сили (засоби виробництва, навчання працівників) і виробничі відносини (форми і методи управління, поділу, спеціалізації і кооперації праці). Разом з тим, якщо порівнювати промисловість і сферу послуг за критерієм активності інноваційної діяльності, можна стверджувати, що сфера послуг є більш мобільною і гнучкою до різного роду інновацій, потребує менших затрат часу і коштів. Тому, в даний час особливої уваги потребує саме промисловість, де інновації стосуються передовсім розробок нових видів продукції, нових технологій, вдосконалення або заміни основних засобів тощо. Такі інновації є більш ризиковими, вимагають значних фінансових витрат і мають набагато довший термін окупності.

В сучасних умовах господарювання проблеми розвитку інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств постали надзвичайно гостро. Основними передумовами цього можна виділити такі:

- Однією з умов вступу України до СОТ є підвищення рівня якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, що неможливо здійснити без впровадження у виробництво інновацій на всіх стадіях виготовлення продукції;

- В умовах стрімкого подорожчання енергоносіїв одним з головних пріоритетів інноваційної діяльності промислових підприємств і державної інноваційної політики стає розробка і впровадження нових енерго- і ресурсозберігаючих технологій або переорієнтація на альтернативні джерела енергії;

- Більш жорстке законодавство та нормативні акти в галузі охорони навколишнього середовища, здоров'я виробників та споживачів товарів;

- Економічна ситуація, що склалася в АПК та лісовому господарстві вимагає якісно нових підходів та значних інвестицій в інноваційну діяльність даних галузей.

Розвиток промисловості України за останні 15 років, на жаль, характеризується рядом негативних явищ, зокрема основні виробничі фонди застаріли більш ніж наполовину та разом з тим не оновлюються, розвалилася велика кількість підприємств хімічної промисловості, машинобудування, харчової промисловості та інші, знизилась

ефективність праці та ефективність виробництва. До цього додалися такі негативи в умовах перехідної економіки, як інфляція, зношеність основних виробничих фондів. Склалися дуже негативні умови щодо інноваційного розвитку промисловості в Україні, поліпшення якості продукції, несприятливі умови для здійснення науково-технічного прогресу.

Фактичний стан справ на теренах технологічних змін та інноваційної активності залишається вкрай незадовільним. За даними Держкомстату України, у 2003 р. інновації здійснювали 1738 промислових підприємств, що становить 18,7% їх загальної кількості, в тому числі: підприємства нафтопереробної промисловості-44,4%, медичної-41.9%, газової та мікробіологічної 37.5%, чорної металургії - 31.5%, машинобудування - 27.6%. Найактивнішою вона є на великих промислових підприємствах, де чисельність працюючих становить від 10 до 25 тис. і є достатня матеріально-технічна база. Структура загальних інноваційних витрат залишається недосконалою. Найбільшу частку (61%) у загальних витратах на інноваційну діяльність становили витрати на закупівлю нового обладнання; на дослідження і розробки - 10,2%; придбання нових технологій (патентів і ліцензій) - лише 3,1%.

При цьому, як свідчить дослідження трансферу технологій до України на основі ліцензійних угод, майже всі ліцензій технологій не належать до останніх досягнень і надходять до України в середньому з десятирічним запізненням. Протягом останніх років кількість нововведень за закупленими та вже діючими ліцензіями зменшилася в четверо; кількість підприємств, що використовували іноземні ліцензії - у 3,7 рази. Питома вага підприємств на яких діють закуплені за кордоном ліцензії становить 0,2% загальної кількості вітчизняних підприємств.

Протягом останніх п'яти років чисельність науково-технічних працівників в Україні зменшилася вдвічі. Щорічно за межі України емігрує близько 50 тис. дипломованих спеціалістів, причетних до інноваційної діяльності.

Недостатні темпи інноваційної діяльності підприємств пояснюються нестачею коштів і ресурсів для впровадження нововведень, слабкою зацікавленістю виробників у впровадженні нових розробок, руйнуванням виробничого апарату в промисловості, високим економічним ризиком освоєння нової продукції, недостатньою кваліфікацією кадрів.

Вирішення проблем економічної стабілізації та забезпечення сталого розвитку як України загалом, так і окремих галузей промисловості безпосередньо пов'язані з

формуванням активної інвестиційної та інноваційної політики, розробкою та реалізацією інноваційно-інвестиційних стратегій як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання - підприємств.

Проте сьогодні ще не створено дієвого механізму забезпечення необхідних технологічних змін. Поки що такі управлінські зусилля не дають потрібних кінцевих результатів. Міністерства, обтяжені необхідністю підтримки “на плаву” традиційних виробництв, не мають достатніх коштів, та й економічної мотивації, для революційних інноваційних трансформацій своєї галузі. Принципово нові базові інноваційні технології, які потребують значних інвестицій, не мають на державному рівні ефективних механізмів їх програмування та подальшого управлінського супроводження при реалізації. Помилкові кредитна та податкова політики разом із провальною політикою щодо заробітної плати створюють підприємницьке середовище, в якому недержавні та приватні комерційні структури сьогодні не мають економічної мотивації займатися інноваційною діяльністю [2].

До цього часу у вітчизняній практиці застосовується соціалістичний метод планування і розвитку науки (правда, в його гіршому варіанті). Крім того, не розроблено і не запроваджено адекватних ринковим відносинам ефективних економічних механізмів взаємної заінтересованості та відповідальності науки і потенціальних споживачів її продукції, техніко-технологічних й організаційно-економічних розробок тощо. Відсутня також дійова, незалежна та об'єктивна експертиза науково-технічних програм і технологічних розробок. Це призводить не лише до формування й організації виконання науково-дослідних робіт на застарілій основі, до продовження досліджень у напрямках, розпочатих десятки років тому і здебільшого слабо пов'язаних із сучасними пріоритетами соціально-економічного розвитку держави, структурної перебудови національного господарства тощо, але й до нерационального, неефективного витрачання обмежених бюджетних коштів, які держава виділяє на фінансування науково-дослідних установ [4].

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність переорієнтації всієї науково-дослідної та інноваційної діяльності в Україні на вирішення завдань, які відповідають національним інтересам держави, її економічного зростання і прискореного розвитку соціогуманітарної сфери з урахуванням особливостей трансформаційних процесів, демократизації суспільного життя та екологізації світових цивілізаційних тенденцій.

Висновки

Проведене дослідження свідчить про необхідність активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах та вдосконалення державної інноваційної політики, основними напрямками якої мають бути:

1. Розробка державного стратегічного плану інноваційного розвитку всіх галузей промисловості;
2. Формування мотиваційного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств та науково-технічного персоналу;
3. Вдосконалення податкової та кредитної політики;
4. Формування сприятливого інвестиційного клімату з метою активізації фінансування інновацій на підприємствах за рахунок коштів інвесторів;
5. Сприяння розвитку міжнародного наукового співробітництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова В. Економічні передумови інноваційної трансформації державних науково-технічних програм// Економіст. – 1999. -№4. – с.22
2. Андрощук Г. Інноваційна діяльність в Україні: економічний механізм стимулювання //Інтелектуальна власність. – 2000. - № 12 – с.23
3. Василенко О.В. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003.-с. 25
4. В. Трегобчук. Інноваційно – інвестиційний розвиток національного АПК: Проблеми, напрямки і механізми Економіка України – 2006- №2-с. 4.
5. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. –К.: КНЕУ, 2003. – с.10
6. Статистика науки и иноваций : Краткий терминологический словарь/ под ред. М.Н. Гохбберга. – М.: ЦИСН, 1996. – 30 с.
7. Ухваткін Д.П. Теорія регулювання та основні поняття інноваційної діяльності// Формування ринкових відносин в Україні. – 2006.- №1-с.49